

Selectieve verhuispatronen van autochtonen en allochtonen en de rol van voorkeuren

Aslan Zorlu en Jan Latten¹⁾

Niet-westerse allochtonen verhuizen naar wijken waar bijna 19 procent minder autochtonen wonen dan in wijken waar autochtonen naartoe verhuizen. Er is dus sprake van selectief verhuisgedrag. Circa twee derde van het verschil in verhuisresultaat kan statistisch worden toegerekend aan verschillen in achtergrondkenmerken als leeftijd, inkomen of gezinssituatie. Het resterend deel kan worden gezien als maximale schatting van voorkeuren voor wonen in wijken met een gewenste bevolkingssamenstelling. Het kan dan gaan om de wens te wonen dichtbij familie, vrienden of anderen van gelijke herkomst.

Voor zover selectieve voorkeuren bestaan, kunnen de segregatiepatronen in verhuisgedrag voor een deel worden gezien als het resultaat van zelfsegregatie. Dat geldt voor zowel niet-westerse allochtonen als voor autochtonen. Opmerkelijk is dat de tweede generatie niet-westerse allochtonen hetzelfde selectieve patroon in verhuisgedrag laat zien als de eerste generatie. Mogelijk blijven hun voorkeuren dus even selectief als die van de eerste generatie niet-westerlingen. Dat zou betekenen dat ook in de toekomst rekening moet worden gehouden met segregatietenden tussen autochtonen en niet-westerlingen, zelfs als er sprake zou zijn van een volledige sociaal-economische integratie. In het verhuispatroon van de tweede generatie van westerse afkomst zijn de verschillen met autochtonen overigens verdwenen.

1. Inleiding

1.1 Immigratie en segregatie

De immigratie van grote aantallen niet-westerlingen in de afgelopen decennia heeft de demografische en sociale structuur van de bevolking fors veranderd. Het aandeel niet-westerse allochtonen in de bevolking bedraagt inmiddels 11 procent. Zij wonen geconcentreerd in het westen van het land, vooral in de grote steden in oudere wijken met goedkope woningen. Die concentratie is de laatste jaren niet of nauwelijks doorbroken. Integendeel: het aandeel wijken, gedefinieerd als vierposities postcodegebieden, met meer dan 25 procent niet-westerse allochtonen is opgelopen van 3 procent in 2000 naar 5 procent in 2007 (CBS, 2008). Omdat niet-westerse allochtonen minder goed zijn opgeleid en een minder gunstige positie hebben op de arbeidsmarkt, impliceert een ruimtelijke concentratie in huisvesting tevens een ruimtelijke concentratie van opleidingsachterstand en armoede en selectieve sociale con-

tacten. Ruimtelijke segregatie van niet-westers allochtone bevolkingsgroepen beperkt ook de kansen om in het dagelijkse sociale verkeer de autochtone bevolking te ontmoeten. In sommige wijken zullen niet-westerse immigranten op straat nauwelijks autochtonen tegenkomen. Voor schoolkinderen die in zulke wijken wonen geldt hetzelfde in de klas (CBS, 2008). De samenhang raakt zelfs de werkomgeving: bewoners van concentratiebuurten ontmoeten elkaar vaak weer op de werkvloer (CBS, 2008). Recente internationale studies wijzen op nadelige gevolgen van etnische segregatie in wijken en buurten (Blasius, Friedrichs en Galster, 2007). Anderzijds zijn er ook bevindingen die laten zien dat de nabijheid van medebewoners van dezelfde herkomst een voordeel kan zijn, bijvoorbeeld omdat zij kunnen helpen om de weg te vinden in de nieuwe samenleving (Murie en Musterd, 2002; Musterd et al., 2008). Desondanks zijn beleidsmakers bezorgd dat mensen in etnische enclaves terecht komen en daarmee ook op langere termijn in 'parallele gemeenschappen' verblijven.

Beperking van segregatie en bevordering van integratie vormen daarom een belangrijke doelstelling van het overheidsbeleid. In Nederland wordt al jaren gepoogd dit te bereiken met gericht volkshuisvestingsbeleid, bijvoorbeeld door in wijken een goede balans te vinden in het aantal sociale huurwoningen en koopwoningen. Daarmee hopen beleidsmakers selectief vertrek te voorkomen. Als een wijk minder geliefd wordt, blijven immers vooral diegenen achter die het zich niet kunnen veroorloven om elders te gaan wonen en zullen economisch zwakkeren toestromen. Uiteindelijk zal zo'n selectief proces de economische segregatie versterken. Menging van de woningvoorraad wordt gezien als een effectief middel om wijken te laten ontstaan waar verschillende inkomensgroepen en, impliciet, verschillende herkomstgroepen zullen wonen (Musterd et al., 2003).

Toch blijkt uit diverse onderzoeken dat kenmerken van de woningvoorraad en individuele sociaal-economische factoren slechts gedeeltelijk de ruimtelijk-etnische segregatie kunnen verklaren (Musterd, 2005; Peach, 1996). Weliswaar is er in Nederland veel onderzoek gedaan naar de invloed van genoemde factoren op patronen van ruimtelijke segregatie (Musterd, 2005), maar er is nog weinig bekend over de invloed van het selectieve verhuisgedrag van diverse herkomstgroepen. Selectief verhuisgedrag zou een extra factor kunnen zijn bij het ontstaan van concentratiewijken. Selectief verhuisgedrag is dan de uitdrukking van, bijvoorbeeld, een voorkeur voor eigen voorzieningen, of voor meer bureaus van eigen herkomst om de eigen identiteit te beleven (Permentier en Bolt, 2006).

Ook autochtonen zorgen door hun verhuisgedrag voor de transformatie van wijken. Omdat zij gemiddeld gunstiger maatschappelijke posities innemen, zijn zij in staat te verhuizen naar wijken die beter passen bij hun voorkeuren qua bevolkingssamenstelling. In de praktijk leidt dit tot wat 'witte vlucht' wordt genoemd. De zogeheten witte vlucht verwijst dus naar de voorkeur van autochtonen voor een minder allochtone samenstelling van de woonomgeving. Grootchalige datasets met informatie over voorkeuren zijn

1) Dit artikel is gebaseerd op het artikel 'Ethnic Sorting in the Netherlands', dat eerder verscheen in *Urban Studies*, vol. 46, nummer 9, august 2009, p. 1899–1923. In dit artikel is een volledige methodologische verantwoording opgenomen. Aslan Zorlu is docent aan de Universiteit van Amsterdam (UvA), Jan Latten is bijzonder hoogleraar aan de UvA en daarnaast werkzaam bij het CBS.

nauwelijks voorhanden. In dit artikel zal desondanks worden geprobeerd om waarneembare verschillen in verhuispatronen van allochtonen en autochtonen te onderzoeken. Daarbij worden zowel de rol van individuele achtergrondkenmerken gemeten als, zij het indirect, de mogelijke rol van selectieve voorkeuren. Er wordt gebruik gemaakt van gegevens uit het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) van het Centraal Bureau voor de Statistiek. De SSB-data geven beschikking over een ruim scala aan individuele demografische en sociaal-economische achtergrondkenmerken en over informatie over de nabijheid van ouders in de woongemeente. Het gegeven dat ouders in dezelfde gemeente wonen, is namelijk een indicator voor binding. Uit internationaal onderzoek blijkt dat de nabijheid van ouders onder de zwarte bevolking en onder lage inkomensgroepen een belangrijke reden is om niet te verhuizen (Spilimbergo en Ubeda, 2004; Dawkins, 2006).

Omdat de adressen van voor en na verhuizingen bekend zijn, is er informatie over de kenmerken van zowel de wijken waaruit mensen vertrekken als de wijken waar ze naartoe gaan. Deze data bevatten geen directe informatie over subjectieve voorkeuren. Het is wel mogelijk om deze informatie af te leiden met behulp van een statistisch verklingsmodel. De waargenomen verschillen in verhuisgedrag kunnen worden ontleed in een deel dat statistisch wordt verklaard door het brede scala aan onderzochte invloedsfactoren, en in een deel dat daardoor niet wordt verklaard. Dat laatste deel van oorzakelijk verschil zou dan met name te maken hebben met niet gemeten kenmerken en met de rol van voorkeuren. Verondersteld is dat drempels in de zin van expliciete discriminatie op de Nederlandse woningmarkt niet voorkomen.

Hieronder volgt eerst een korte schets van de immigratie naar Nederland en de ruimtelijke concentratie van nieuwe bevolkingsgroepen. In paragraaf 1.3 wordt ingegaan op eerder onderzoek en bevindingen. In paragraaf 2 worden de data en de analyse voor dit artikel beschreven, en in paragraaf 3 de resultaten. Paragraaf 4 ten slotte bevat de conclusies.

1.2 Trends in immigratie en ruimtelijke concentratie

De eerste niet-westerse arbeidsmigranten vestigden zich in de jaren zestig en zeventig van de afgelopen eeuw vooral in de industriële gebieden in Nederland, vooral in de middelgrote en grote steden van de Randstad, en betrokken daar meestal goedkope woningen. Daarna volgde een immigratiefase die werd gekenmerkt door gezinshereniging en gezinsvorming. Deze volgmigratie leidde tot versteviging van de ruimtelijke concentratie van niet-westerse allochtonen in Nederland. In de jaren negentig droegen ook asielzoekers bij aan versterking van de concentratie van niet-westerlingen in de grotere steden (Zorlu en Mulder, 2007). Deze immigratiefasen met hun concentratietendens in de steden vielen historisch samen met een suburbanisatieproces dat kenmerkend was voor het woongedrag van autochtonen sinds eind jaren zestig. Door stijgende welvaart en toenemend autobezit verhuisden steeds meer autochtone stedelingen naar nieuwe woonwijken in de provincie. De immigranten compenseerden met hun komst de uitstroom van autochtonen uit de grote steden in kwantitatieve zin (Bontje en Latten, 2005).

Doordat niet-westerse immigranten zich met name op de grotere steden richtten, vertoont de ruimtelijke spreiding van niet-westerse immigranten en hun nakomelingen tot op de dag van vandaag een patroon van segregatie. Voor westerse immigranten is dat minder het geval. In 2004 was 10 procent van de inwoners van Nederland van niet-westerse oorsprong; in de vier grote steden was dit een derde. In sommige buurten is het aandeel niet-westerlingen meer dan 80 procent. Dit hoge aandeel is mede tot stand gekomen doordat in de grote steden, en in sommige wijken in het bijzonder, veel goedkope huurwoningen staan. Deze goedkopere woningen worden toegewezen aan huishoudens met lage inkomens. Deze mensen hebben dus minder ruimte voor het realiseren van eigen woonvoorkeuren dan mensen met hogere inkomens in de koopsector. Niet-westerse allochtonen zijn echter ondervertegenwoordigd in de koopsector. Daarom wordt in deze analyse rekening gehouden met de aard van de woningvoorraad als verklarende factor in het verhuisgedrag.

Terwijl het suburbanisatieproces van autochtonen nog steeds aanhoudt, is er inmiddels ook sprake van suburbanisatie van niet-westerse allochtonen. Deze niet-westerse suburbanisatie laat echter andere ruimtelijke patronen zien dan die van autochtonen. Zo wordt de stroom van personen die verhuizen vanuit Amsterdam naar Almere sterk bepaald door Surinamers, terwijl de verhuisstroom naar de Haarlemmermeer qua samenstelling duidelijk autochter is (De Jong en Van Duin, 2006; Zorlu, 2008). Het voortbestaan van selectieve patronen in een suburbanisatieproces, dat in het algemeen wordt gezien als een teken van opwaartse economische mobiliteit, zou erop kunnen wijzen dat aan het proces van selectiviteit zowel sociaal-economische mogelijkheden als selectieve voorkeuren ten grondslag liggen.

1.3 Eerder onderzoek naar woonvoorkeuren en mogelijke beperkingen

Uit vele onderzoeken komt naar voren dat de ruimtelijke concentratie van immigranten in de westerse samenleving vaak samenvalt met de ruimtelijke concentratie van mensen in achterstandsposities. De sociaal-economische positie van individuen en de woningmarktsituatie kunnen echter maar een deel van de ruimtelijke segregatie verklaren (Musterd, 2005; Van Kempen en Özükren, 1998; Peach, 1996; Cutler et al., 1999). In Europees onderzoek is er nauwelijks bewijs te vinden voor de invloed van voorkeuren. Empirische onderbouwing van de rol van voorkeuren of mogelijke drempels komt vooral uit Amerikaanse studies (Farley et al., 1978, 1994; Galster, 1990; Clarck, 1992). In Amerikaans onderzoek is aangetoond dat dominante categorieën bewoners, zoals autochtonen, vertrekken als het aandeel bewoners van de minderheid toeneemt. Dit wordt 'witte vlucht' genoemd. Meer recent wordt ook wel gesproken van 'wit vermijdingsgedrag', een term die zowel de vertrekneiging als de selectieve bestemmingsvoorkeur uitdrukt (Quillian, 2002; Crowder, 2000; Clarck, 1992).

Zeker als het niet om een kwantitatief dominante bewonersgroep gaat, kunnen voorkeuren een rol spelen om dichtbij mensen te wonen van de eigen herkomstgroep, bij vrienden of familie, of om meer specifieke voorzieningen in de buurt te hebben. Zorlu (2008) heeft aangetoond dat

voor Turken en Marokkanen in Nederland de aanwezigheid van familie in de woonomgeving een belangrijk punt is – in elk geval belangrijker dan voor autochtone Nederlanders, en wellicht ook voor westerse allochtonen. In deze analyse zullen we daarom de aanwezigheid van ouders opnemen als mogelijke verklaringsfactor in het verhuisgedrag van onderscheiden categorieën.

Amerikaans onderzoek naar uitgesproken voorkeuren en feitelijk gedrag toont frappante tegenstellingen. Enerzijds blijkt de bereidheid van blanken om in een multi-etnische omgeving te wonen af te nemen als het aandeel bewoners van andere oorsprong toeneemt. Anderzijds neemt in zulke gevallen de tolerantie toe. Desondanks kan het dan toch gebeuren dat er een proces van witte vlucht op gang komt zodra enkelen wegtrekken en hun vertrek anderen aanspoort ook te verhuizen. Een autochtone voorkeur voor een meer autochtone buurt hoeft niet al te groot te zijn om effect te hebben. Hierin schuilt dus ook de beperkte zeggingskracht van directe meting van voorkeuren ter verklaring van resulterende patronen. Schelling (1971) veronderstelt in een segregatiemodel dat het individuele gedrag van de dominante groep, ook al gaat het om geringe verschillen in voorkeur, door cumulatie van individuele gedragingen kan leiden tot sterkere segregatietendenzen dan op grond van individuele voorkeuren valt te verwachten. De feiten laten zien dat, zodra een bepaalde kwantitatieve drempel wordt overschreden, dit in het algemeen leidt tot een versterking van het proces van segregatie.

Het is dus niet uit te sluiten dat de tegenstelling tussen uitgesproken individuele voorkeuren en feitelijk verhuisgedrag ook de reden vormt waarom onderzoekers tot nog toe niet in staat zijn geweest direct bewijs te leveren dat voorkeuren het ontstaan van een segregatieproces beïnvloeden. Gegevens in onderzoek naar segregatie betreffen vaak uitsluitend de uitgesproken voorkeuren of het feitelijke verhuisgedrag, maar zelden beide aspecten. Los van elkaar kunnen ze waarschijnlijk geen volledig beeld geven. Bovendien zijn voorkeuren, net als feitelijk verhuisgedrag, gecorreleerd met individuele achtergrondkenmerken en buurtkenmerken.

Op grond van voorgaande overwegingen is de verwachting dat, wanneer rekening wordt gehouden met ongelijke mogelijkheden vanuit sociaal-economische en culturele achtergronden op basis van herkomstgroep, resterende statistisch onverklaarde verschillen in het verhuisgedrag van autochtonen en allochtonen vooral verwijzen naar specifieke voorkeuren van bevolkingscategorieën voor de bewonerssamenstelling in de bestemmingswijk.

2. Methode

2.1 Verhuizen

Het Sociaal Statistisch Bestand van het CBS bevat voor alle ingezetenen van Nederland het woonadres op elke dag van het jaar. In deze studie wordt gebruik gemaakt van twee peilmomenten: september 2002 en september 2003. Voor elk peilmoment is daarmee voor iedere verhuisde persoon ook informatie beschikbaar over de buurt van herkomst en de buurt van bestemming. Voor alle 16,4 miljoen inwoners van Nederland zijn de adressen op de twee

peilmomenten vergeleken. Dat leverde een transitie-matrix op met blijvers en verhuisden, waarbij voor verhuisden de buurt van vertrek en van bestemming bekend is. Voor nadere analyse is een steekproef getrokken van 1 procent. Daarna is het bestand verder beperkt tot de 18–64-jarigen.

2.2 Achtergrondkenmerken

Er zijn drie herkomstcategorieën onderscheiden: autochtonen, westerse allochtonen en niet-westerse allochtonen. De niet-westerse allochtonen worden gedomineerd door Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen. *Staat 1* bevat de waarden in het onderzoeksbestand voor een groot aantal individuele kenmerken en buurtkenmerken voor de drie bevolkingscategorieën in september 2002. Aanvullend op de belangrijkste statistische demografische kenmerken zijn ook dummyvariabelen opgenomen voor transitie-tussen de twee peilmomenten. Daarbij gaat het om relatievorming en relatie-ontbinding, en meer specifiek om de veranderingen van gehuwde status naar alleenstaand of omgekeerd. Er is van afgezien om het kenmerk ongehuwd samenwonen in de analyse op te nemen aangezien dit gegeven niet eenduidig beschikbaar is.

Voor het kenmerk sociaal-economische positie is uitgegaan van de situatie op het eerste peilmoment. Daarbij zijn de vier meest voorkomende categorieën onderscheiden, waarbij 'niet actief op de arbeidsmarkt' de referentiecategorie is. Additioneel zijn ter typering van de sociaal-economische status inkomenskwartielen opgenomen. Opleiding was als kenmerk niet beschikbaar.

Om de binding aan de buurt te operationaliseren is gebruik gemaakt van de informatie of er ouders in de gemeente van vertrek (referentiecategorie: 'ouders overleden') wonen. De keuze voor gemeente is gebaseerd op het feit dat de gemeentegrootte en afstanden in Nederland relatief beperkt zijn.

De buurtkenmerken zijn het gemiddelde inkomen, het aandeel werklozen, het aandeel eigen woningen, de gemiddelde WOZ-waarde en het aandeel niet-westerse bewoners in de buurt.

2.3 Gemiddelden in de gebruikte steekproef

In *staat 1* zijn de statistische gegevens weergegeven van de drie bevolkingscategorieën in het 1-procent-steekproefbestand. Daaruit blijkt meteen dat er substantiële verschillen zijn tussen de kenmerken van autochtonen en van niet-westerse allochtonen. Westerse allochtonen scoren nauwelijks anders dan autochtonen. Daardoor zijn ook de verschillen tussen westerse allochtonen en niet-westerse allochtonen relatief het grootst. Van de westerse allochtonen is meer dan de helft in Nederland geboren; van de niet-westerse slechts 15 procent. Dat is overigens een kleine ondervetegenwoordiging vergeleken met het aandeel in de totale bevolking van 18–64 jaar. Verwacht wordt dat dit de analyseresultaten niet wezenlijk zal beïnvloeden. Niet-westerse allochtonen zijn relatief jong, participeren relatief weinig op de arbeidsmarkt en relatief weinigen van hen bewonen een eigen huis. Hun huishoudenomvang is groot en ze wonen relatief vaak bij hun ouders in de buurt. De concentratie van niet-westerse allochtonen is hoog in Amsterdam,

Staat 1
Statistische gegevens van de bevolking van 18–64 jaar naar herkomstgroep, 2002

Variabele	Autochtonen	Niet-westerse allochtonen	Westerse allochtonen
Leeftijd	41,05	35,25	40,57
Vrouw	0,49	0,48	0,51
Tweede Generatie		0,15	0,55
Eigenaar bewoner	0,65	0,23	0,50
Waarde woning (in 1000 euro's)	154,02	100,43	147,28
Getrouwd	0,57	0,48	0,49
Aantal kinderen in huishouden	1,02	1,26	0,83
Aantal personen in huishouden	2,85	3,02	2,60
Van alleenstaand naar getrouwd	0,02	0,01	0,02
Van getrouwd naar alleenstaand	0,01	0,01	0,01
Werkend	0,70	0,47	0,60
Niet werkend	0,03	0,15	0,05
Met uitkering	0,11	0,09	0,11
Student	0,05	0,07	0,04
Werk inkomsten Q1–Q2	0,18	0,22	0,19
Werk inkomsten Q2–Q3	0,25	0,20	0,21
Werk inkomsten >Q3	0,41	0,35	0,44
Waarde van woningen in de buurt (in 1000 euro's)	154,22	114,65	148,99
Jaarinkomsten uit werk in de buurt	23 669	21 395	23 909
Koopwoningen in de buurt	58,82	39,21	51,72
Werkloosheidspercentage in de buurt	3,12	7,92	4,25
Niet-westerse bewoners in de buurt	7,92	28,27	11,71
Beide ouders in de woongemeente	0,26	0,18	0,14
Een ouder in de woongemeente	0,10	0,07	0,08
Geen ouder in de woongemeente	0,36	0,11	0,24
Amsterdam	0,03	0,15	0,08
Rotterdam	0,03	0,13	0,04
Den Haag	0,02	0,08	0,04
Verhuiskans	0,09	0,14	0,10
Aandeel autochtonen in de bestemmingsbuurt	80,46	61,83	74,22
N	84 706	10 363	10 276

Rotterdam en Den Haag, en zij wonen vaak in buurten met goedkope huizen en veel werklozen.

3. Resultaten

3.1 Verhuispatronen in de totale bevolking

Van de gehele bevolking van Nederland zijn de verhuisfrequentie en de verschillen in het aandeel niet-westerlingen in zowel de buurt van vertrek als de buurt van bestemming bepaald. Dit is gedaan voor zeven categorieën concentraties van niet-westerse allochtone bewoners (*staat 2*).

In de kolom met verhuisden is zichtbaar dat meer autochtonen verhuizen naarmate het aandeel niet-westerse allochtonen in hun woonbuurt hoger ligt. De verhuisneiging is onder autochtonen met 7 procent het laagst als er niet meer dan 10 procent niet-westerse allochtonen wonen. De verhuisfrequenties van westerse allochtonen zijn hoger dan die van autochtonen, maar vertonen een overeenkomstig patroon. Niet-westerse allochtone bewoners hebben met circa 14 procent de hoogste verhuismobiliteit. In hun verhuisfrequentie speelt de bevolkingssamenstelling van de woonbuurt geen rol.

Verder blijken autochtonen vooral te verhuizen naar buurten met lagere concentraties niet-westerse allochtonen, terwijl niet-westerse allochtonen juist een grotere neiging vertonen om te verhuizen naar buurten met hogere concentraties niet-westerse inwoners. Autochtonen in buurten met weinig niet-westerse allochtonen zijn het minst geneigd om te verhuizen. Als ze verhuizen, gaan ze meestal naar een overwegend autochtone buurt. Wonen autochtonen echter in een buurt met een relatief hoge concentratie niet-wester-

Staat 2
Verhuiskans van autochtonen en allochtonen per type buurt qua aandeel niet-westers allochtone bevolking

Aandeel niet-westerse allochtonen in de vertrekbuurt	Aandeel verhuisde inwoners	Totaal aantal inwoners
	%	absoluut
Autochtonen		
0–10%	7,0	10 254 504
11–20%	9,3	1 701 870
21–30%	10,7	590 195
31–40%	11,4	289 265
41–50%	11,8	124 816
51–60%	13,2	64 674
61–100%	14,2	61 412
Totaal	7,7	13 086 736
Niet-westerse allochtonen		
0–10%	13,5	432 735
11–20%	13,1	327 924
21–30%	14,0	218 778
31–40%	14,3	183 206
41–50%	14,0	123 447
51–60%	14,9	93 688
61–100%	15,7	192 098
Totaal	14,0	1 571 876
Westerse allochtonen		
0–10%	8,1	936 859
11–20%	9,8	252 401
21–30%	11,2	101 659
31–40%	11,6	55 507
41–50%	12,3	28 166
51–60%	14,9	17 116
61–100%	14,4	19 553
Totaal	9,0	1 411 261

Nb. Deze staat is gebaseerd op de gehele bevolking van Nederland.

lingen, dan zijn zij mobieler en verhuizen ze bovendien meestal naar een buurt met een lagere concentratie niet-westerse buurtgenoten.

3.2 De rol van individuele achtergrondkenmerken en enkele kenmerken van de oorspronkelijke woonbuurt bij selectief verhuisgedrag

Uit de beschrijving van de verhuispatronen is duidelijk geworden dat autochtonen en niet-westerse allochtonen selectief zijn bij de keuze van een nieuwe woonomgeving. De keuze voor een buurt met een bepaalde bevolkingssamenstelling is een cruciaal aspect. Om dat keuzeproces beter te begrijpen, wordt de invloed van individuele achtergrondkenmerken vastgesteld met een regressie-analyse op de 1-procent-steekproef. Daartoe wordt van de bewoners die uit hun woonbuurt vertrekken nagegaan of, en zo ja, in welke mate de individuele achtergrondkenmerken een rol spelen bij de verklaring van het aandeel autochtonen in de buurt van bestemming. Alle waarnemingen, behalve de eventuele huishoudentransities, betreffen de situatie in 2002 – het jaar voorafgaand aan de verhuizing.

Vervolgens wordt in een tweede statistisch model het aantal verklarende factoren uitgebreid met het percentage niet-westerse buurtgenoten in de oorspronkelijke woonbuurt en het feit of de oorspronkelijke woonbuurt in een van de drie grote steden ligt. De uitkomsten van beide benaderingswijzen zijn afzonderlijk weergegeven in de twee kolommen van *staat 3*.

Bij de uitgevoerde berekeningen is een kanttekening te

maken. De kans om überhaupt te verhuizen kan juist samenhangen met het hebben van een voorkeur voor een bepaalde bevolkingssamenstelling in een bestemmingsbuurt. De voorkeur voor een andere bevolkingssamenstelling dan die in de oorspronkelijke buurt vormt dan de aanleiding voor een verhuizing. Met andere woorden, bewoners beslissen om te verhuizen omdat ze kiezen voor een meer gesegregeerde buurt. Dat zou betekenen dat er sprake is van selectiviteit van personen die verhuizen ten opzichte van blijvers, en dat beïnvloedt de uitkomsten. Daarom is er een extra model geschat, waarbij rekening is gehouden met deze onderliggende mogelijkheid van selectie. Dan blijkt dat de uitkomsten nauwelijks worden beïnvloed: het aandeel van de onverklaarde component is vergelijkbaar voor de modellen met en zonder selectiviteit. Hier zal daarom niet nader op dat effect worden ingegaan. Een uiteenzetting over de berekeningsmethode is te vinden in Zorlu en Latten (2009).

Uit het eerste model blijkt dat niet-westerse allochtonen die verhuizen bestemmingsbuurten kiezen waarin het aandeel autochtonen 14 tot 22 procent lager ligt dan in de buurten waar autochtonen die verhuizen naartoe trekken. Voor westerse allochtonen zijn de verschillen met 8 procent minder opvallend. Wordt ook rekening gehouden met het feit of de buurt van vertrek in een van de drie grote steden ligt (model 2), dan halveren de verschillen voor de niet-westerse allochtonen. Turken, Marokkanen en Surinamers zijn dan echter nog steeds minder geneigd te verhuizen naar buurten met een hoger aandeel autochtonen dan de autochtonen zelf. In buurten waar Marokkanen naartoe verhuizen bijvoorbeeld, ligt het aandeel autochtonen dan nog steeds 11 procent lager dan in buurten waar autochtonen naartoe verhuizen. Turken, Surinamers en Antillianen verhuizen naar buurten waar respectievelijk 9, 11 en 12 procent minder autochtonen wonen dan in de buurten waar autochtonen naartoe verhuizen.

Kortom, degenen die al in buurten met hoge concentraties niet-westerse allochtonen woonden, verhuizen vaker naar buurten met weinig autochtonen – en dat geldt nog meer als zij in een grote stad wonen. Dat betekent dat een deel van het effect van herkomst uit model 1 wordt verklaard door de buurtsamenstelling en ‘de grote stad’. Desondanks geldt dan nog steeds dat het aandeel autochtonen in bestemmingsbuurten van Marokkanen, Turken, Surinamers en Antillianen, ongeacht hun economische mogelijkheden, opvallend lager ligt dan in de bestemmingsbuurten waar autochtonen naartoe verhuizen.

Hoewel bijna de helft van het segregatie-effect van het individuele kenmerk ‘niet-westerse herkomstcategorie’ statistisch wordt overgenomen door het feit dat mensen al in een sterk allochtone buurt woonden, suggereert het overblijvende deel dat de resulterende segregatie toch met andere dingen te maken heeft dan de feitelijk waarneembare achtergrondkenmerken. Met andere woorden: voorkeur speelt een rol.

Opvallend is daarbij dat de tweede generatie (westers en niet-westers bij elkaar opgeteld) vaker verhuist naar buurten waar meer autochtonen wonen dan de eerste generatie. Dat geldt ook voor mensen met een baan, mensen die gaan trouwen of al getrouwd zijn en eigenaar-bewoners. Verderop zal blijken dat het beeld anders is wanneer uitsluitend het verhuispatroon van de niet-westerse tweede generatie wordt gezien.

Staat 3
Effecten van individuele kenmerken van verhuizenden en van oorspronkelijke buurtkenmerken op autochtone concentratie in bestemmingsbuurt, coëfficiënten

	OLS schattingen	
	OLS-I	OLS-II
Leeftijd 18–25	0.920 **	0.967 **
Leeftijd 26–35	-1.769 *	-2.115 **
Leeftijd 36–45	-1.118	-0.874
Leeftijd 46–55	-1.493	-1.000
Vrouw	-1.247	-1.355
Marokkaans	-20.314 ***	-11.390 ***
Turks	-16.014 ***	-8.809 ***
Surinaams	-22.282 ***	-11.073 ***
Antilliaans	-18.307 ***	-11.501 ***
Overig niet-westers	-14.661 ***	-9.589 ***
Westers	-8.321 ***	-6.136 ***
Tweede generatie	5.062 ***	3.427 ***
Eigenaar-bewoner	3.853 ***	1.111 ***
Getrouwd	2.576 ***	2.335 ***
Aantal kinderen in huishouden	-0.641 *	-0.679 *
Aantal personen in huishouden	1.084 ***	0.609 **
Van alleenstaand naar getrouwd	3.493 ***	3.242 ***
Van getrouwd naar alleenstaand	-2.937 **	-3.250 ***
Werkend	2.098 **	2.418 ***
Niet werkend	-2.246 *	0.030
Met uitkering	1.344	1.039
Student	-2.791 *	-2.307 *
Werk inkomsten Q1–Q2	0.247	0.468
Werk inkomsten Q2–Q3	0.504	0.615
Werk inkomsten >Q3	0.594	0.893
Niet-westerse inwoners in herkomstwijk		-0.309 ***
Amsterdam		-11.478 *
Rotterdam		-8.402 *
Den Haag		-9.781 ***
Constant	74.574 ***	81.090 ***
R2	0,22	0,38
N	9549	9511

*p<.05; ** p<.01; *** p<.001

Standaardfouten zijn gecorrigeerd voor clustering op gemeenteniveau.

3.3. Een indirecte benadering van de rol van selectieve voorkeuren

Significante verschillen in leeftijdsopbouw, huishoudensamenstelling en sociaal-economische kenmerken van de verschillen kunnen een deel van de geconstateerde variatie in bestemmingsbuurten verklaren, maar veel blijft statistisch onverklaard. Om het onverklaarde deel van de verschillen in het verhuisgedrag van autochtonen en etnische subgroepen te identificeren, is een regressiemodel gehanteerd waarbij gebruik wordt gemaakt van de zogenoemde Oaxaca-Blinder lineaire decompositie-techniek. Een uitgebreide beschrijving van deze techniek is gegeven in Zorlu en Latten (2009). Met deze techniek kan het voor- en achtergrondverschil in het aandeel autochtonen in de buurt van bestemming worden gesplitst in een verklaard en onverklaard deel, en voor zowel het verschil tussen autochtonen en niet-westerlingen als voor autochtonen en westerlingen. De gedachte is dat een deel van het waargenomen verschil in verhuisgedrag tussen autochtonen en allochtonen wordt verklaard door verschillen in achtergrondkenmerken (opgenomen in het regressiemodel) van autochtonen en allochtonen. Dit deel vormt de verklaarde component van het verschil in verhuisresultaat. Het resterende deel verwijst naar de onverklaarde component per combinatie, waarvan kan worden aangenomen dat het voor een belangrijk deel voorkeuren betreft, en dan met name de voorkeur om te verhui-

zen naar een buurt met meer inwoners van gelijke herkomst. De resultaten van deze analyse zijn weergegeven in *staat 4*.

Het blijkt dat het aandeel autochtonen in bestemmingsbuurten van autochtonen en niet-westerse allochtonen verschilt met 18,65 procent. Dit percentage komt vrijwel overeen met de 18,63 procent die resulteert uit het verschil van de cijfers van de laatste regel van de kolommen 2 en 3 uit *staat 1* ($80,46 - 61,83 = 18,63$ procent). Met andere woorden: niet-westerlingen verhuizen naar buurten waar bijna 19 procent minder autochtonen wonen dan in buurten waar autochtonen naartoe verhuizen. De decompositie-uitkomst laat vervolgens zien dat 11,62 procent van dit verschil statistisch kan worden verklaard met de gebruikte variabelen. Een belangrijke rol is daarbij weggelegd voor het aandeel niet-westerse bewoners in de oorspronkelijke buurt. Dat gegeven verklaart het grootste deel van het verschil in aandeel autochtonen in de bestemmingsbuurten (7,04 procent van 11,62 procent). Daarmee blijft 7,03 procent van de verschillen onverklaard. Voor de selectieve patronen van autochtonen versus niet-westerse allochtonen blijft het algemene beeld gehandhaafd dat circa twee derde van het verschil in samenstelling van bestemmingsbuurt verklaard wordt door bekende factoren. Circa een derde van de waargenomen verschillen blijft telkens onverklaard. Dit onverklaarde deel in de selectiviteit van de verhuispatronen wordt toegeschreven aan specifieke voorkeuren voor de samenstelling van woonbuurten. Die gedachte past bij de waarneming dat een deel van de niet-westerse allochtonen voorkeur heeft voor een bepaald niveau van menging in hun woonbuurt boven een buurt met uitsluitend autochtonen of allochtonen (Souren en Bierings, 2006).

In lijn met de bevindingen uit *staat 3* blijkt dat de verhuisbestemming van autochtonen en westerse allochtonen minder verschilt als het gaat om het aandeel autochtonen in de nieuwe buurt. Wel geldt hier dat het onverklaarde deel relatief groot is. Met andere woorden: ook westerse allochtonen hebben voorkeuren voor de samenstelling van de woonbuurt, maar die leiden tot minder verschillen met autochtonen dan voor niet-westerlingen.

Omdat de geconstateerde selectiviteit van autochtonen en met name niet-westerse allochtonen in een volgende generatie zou kunnen wegebben, is de werkwijze herhaald voor westerse en niet-westerse allochtonen die in Nederland zijn geboren. Het blijkt dat de resultaten voor met name de tweede generatie niet-westerse allochtonen niet wezenlijk verschillen van die voor de gehele groep niet-westerse immigranten, van zowel de eerste als de tweede generatie (*staat 5*). Dit betekent dat er geen aanwijzingen zijn dat de tweede generatie niet-westerse allochtonen een ander

voorkeursgedrag heeft als het gaat om de woonbestemming dan hun ouders. Frappant is dat er voor de tweede generatie westerse jongeren wél een volledige ruimtelijke aanpassing is waar te nemen.

De specifieke uitkomst voor de tweede generatie niet-westerse allochtonen zou erop kunnen duiden dat segregatietendensen onder niet-westerse bevolkingsgroepen langduriger voortbestaan dan sommigen vermoeden, los van sociaal-economische mogelijkheden en meer ingegeven door voorkeuren.

Staat 4
Decompositie¹⁾ van etnisch verschil in de concentratie van autochtonen in bestemmingsbuurt

	Autochtoon – allochtoon			
	autochtoon-niet westers		autochtoon-westers	
	OLS		OLS	
	Diff.	S.E.	Diff.	S.E.
Verklaard	11,62*	2,46	2,22	1,19
- waarvan verklaard door aandeel niet-westers in buurt van herkomst	7,04*	1,29	1,13*	0,47
Onverklaard	7,03*	1,50	4,06*	1,61
Geschat verschil	18,65*	2,92	6,28*	1,98

*p<.05

¹⁾ Bij de decomposities is de waargenomen etnische samenstelling van de algemene bevolking als referentie genomen in plaats van uitsluitend de autochtone of allochtone herkomstsgroepering.

4. Conclusies

De verhuisfrequentie van niet-westerse bewoners is relatief hoog. Autochtonen verhuizen relatief het minst, maar vaker naarmate zij meer niet-westerse medebewoners hebben. Vergelijking van de bevolkingssamenstelling in de buurt van herkomst met die van de buurt van bestemming laat opvallende verschillen zien voor niet-westerse allochtonen en autochtonen die verhuizen. Autochtonen neigen meer te verhuizen naar meer autochtone buurten dan niet-westerse allochtonen. Het aandeel autochtonen in buurten waar niet-westerse allochtonen naartoe verhuizen ligt bijna 19 procent lager dan in buurten waar autochtonen naartoe verhuizen. Meetbare individuele achtergrondkenmerken (sociaal-economische mogelijkheden en herkomstcategorie) en kenmerken van de buurt van vertrek blijken een belangrijk deel van dat verschil te verklaren. Circa een derde van het waarneembare verschil blijft echter onverklaard. Dit onverklaarde deel zal bestaan uit voorkeuren, discriminatie of niet waargenomen herkomstspecifieke kenmerken. Naar

Staat 5
Decompositie van etnisch verschil in de concentratie van autochtonen in bestemmingsbuurt naar generaties

	Autochtoon – niet-westers				Autochtoon – westers			
	Diff.		S.E.		Diff.		S.E.	
	eerste generatie		tweede generatie		eerste generatie		tweede generatie	
	Diff.	S.E.	Diff.	S.E.	Diff.	S.E.	Diff.	S.E.
Verklaard	11,59*	2,56	10,04*	2,01	3,23*	1,41	1,48	1,08
Onverklaard	7,33*	1,44	7,56*	2,51	6,91*	1,82	1,99	1,5
Geschat verschil	18,92*	2,95	17,6*	3,21	10,14*	2,27	3,46	1,81

*p<.05

onze mening is het evident dat dit onverklaarde deel kan worden gezien als de maximale rol die voorkeuren voor medebewoners van de eigen herkomstgroep kunnen spelen in de verklaring van selectieve verhuispatronen. De exacte omvang van de rol van voorkeur is echter moeilijk te kwantificeren. Essentieel is dat de analyse aantoont dat ook bij gelijkschakeling van mogelijkheden en bij controle voor wijkenmerken selectieve verschillen in verhuispatronen aanwezig blijven en een andere oorzaak moeten hebben dan uitsluitend 'kansen'.

Opvallend is ook dat de tweede generatie niet-westers allochtonen geen ander patroon laat zien dan de eerste generatie als het gaat om de samenstelling van de bevolking in de bestemmingsbuurt. De uitkomsten suggereren dat er nauwelijks sprake is van minder selectiviteit in het verhuisgedrag van de jonge generaties niet-westerse allochtonen. Dit zou kunnen betekenen dat segregatietendensen onder niet-westerse bevolkingsgroepen langer kunnen blijven bestaan dan velen denken. Segregatietendensen kunnen voor een deel blijven voortbestaan, ook als allerlei maatschappelijke beperkingen op persoonlijk niveau zouden zijn weggewerkt.

Literatuur

- Blasius, J., J. Friedrichs en G. Galster, 2007, Introduction: Frontiers of quantifying neighbourhood effects. *Housing Studies*, 22, 5, blz. 627–637.
- Bontje, M. en J. Latten, 2005, Stable size, changing composition: recent migration dynamics of the Dutch large cities. *Window on the Netherlands*, Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie, vol. 95, no. 4, blz. 444–451.
- CBS, 2008, Jaarrapport Integratie, Den Haag/Heerlen.
- Clark, W. A. V., 1992, Residential preferences and residential choices in a multiethnic context, *Demography* 29, blz. 451–466.
- Crowder, K., 2000, The racial context of white mobility: An individual-level assessment of the white flight hypothesis, *Social Science Research* 29, blz. 223–257.
- Cutler, D., M. E. L. Glaeser en J. L. Vigdor, 1999, The rise and decline of the American ghetto, *Journal of Political Economy* 107, blz. 455–506.
- Dawkins, C. J., 2006, Are social networks the ties that bind families to neighborhoods? *Housing Studies* 21, blz. 867–881.
- Farley, R., H. Schuman, S. Bianchi, D. Colasanto en S. Hatcher, 1978, Chocolate city, vanilla suburbs: will the trend toward racially separate communities continue? *Social Science Research* 7, blz. 319–344.
- Galster, G.C., 1990, White flight from racially integrated neighbourhoods in the 1970s: the Cleveland experience, *Urban Studies* 27, blz. 385–399.
- Jong A. de en C. van Duin, 2006, Inwoners grote steden verhuizen naar randgemeenten. CBS-webmagazine, 20 februari 2006.
- Kempen, R. van en A.S. Özüekren, 1998, Ethnic segregation in cities: new forms and explanations in a dynamic world, *Urban studies*, 35, blz. 1631–1656.
- Murie, A. en Musterd, S., 2002, Social Exclusion and Opportunity Structures in European Cities and Neighbourhoods, *Urban Studies* 41 (8), blz. 1441–1459.
- Musterd, S., R. Andersson, G. Galster en T. Kauppinen, 2008, Are Immigrants' Earnings Influenced by the Characteristics of their Neighbours? *Environment and Planning* 40, blz. 785–805.
- Musterd, S., 2005, Social and ethnic segregation in Europe: Levels, causes, and effects, *Journal of Urban Affairs* 27, blz. 331–348.
- Musterd, S., W. Ostendorf en S. de Vos, 2003, Neighbourhood effects and social mobility: A longitudinal analysis, *Housing Studies* 18, blz. 877–892.
- Peach, C., 1996, Does Britain Have Ghettos? *Transactions of the Institute of British Geographers, New Series*, 21, 1, blz. 216–235.
- Permentier M. en G. Bolt, 2006, Woonwensen van allochtonen, DGW/NETHUR Partnership 37, Utrecht.
- Quillian, L., 2002, Why is black–white residential segregation so persistent?: Evidence on three theories from migration data, *Social Science Research* 31, blz. 197–229.
- Schelling, T. C., 1971, Dynamic models of segregation, *Journal of Mathematical Sociology* 1, blz. 143–186.
- Souren, M. en H. Bierings, 2006, Zijn autochtonen en allochtonen tevreden met hun buurtbewoners? *Sociaal-economische trends*, nr. 1, 2006, blz. 46–50.
- Spilimbergo, A. en L. Ubeda, 2004, Family attachment and the decision to move by race, *Journal of Urban Economics* 55, blz. 478–497.
- Zorlu, A. en C.M. Mulder, 2007, Initial and Subsequent Location Choices of Immigrants to the Netherlands. IZA Discussion Paper, 3036.
- Zorlu, A., 2008, Who Leaves the City? The Influence of Ethnic Segregation and Family Ties. IZA Discussion Paper, 3343.